

6 versus 33. Pierwsza sprawa klimatyczna przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka

The climate crisis is a child rights crisis

UNICEF¹

The world has never seen a threat to human rights of this scope as that posed by climate change

M. Bachelet, the UN High Commissioner for Human Rights²

Wprowadzenie

Zmiana klimatu³, spowodowana w znacznym stopniu wzrostem stężenia gazów cieplarnianych w atmosferze, wywołuje na całym świecie zjawiska pogodowe o niespotykanej dotychczas skali. Globalne ocieplenie jest przyczyną topnienia lodowców, wysychania rzek i jezior, poszerzania obszarów pustynnych, klęsk suszy, pożarów, powodzi i głodu, co z kolei prowadzi do konfliktów o ziemię, wodę i zasoby naturalne⁴. Raporty Międzyrządowego Zespołu ds. Zmiany Klimatu (IPCC)⁵ wyraźnie wskazują jako główną przyczynę globalnego ocieplenia działalność człowieka prowadzącą do emisji gazów cieplarnianych, w szczególności poprzez spalanie paliw kopalnych: węgla, ropy i gazu. Zgodnie z raportem IPCC 2018 wzrost średniej temperatury o ponad 2°C w porównaniu z epoką przedprzemysłową lub o około 1,2°C w porównaniu z aktualnym poziomem spowoduje nieodwracalne zmiany w środowisku na całym świecie. Prognozuje się, że wzrost temperatury o 3°C będzie równoznaczny z podniesieniem poziomu mórz o piętnaście do dwudziestu pięciu metrów⁶.

* Dr hab. Monika Adamczak-Retecka, prof. Uniwersytetu Gdańskiego, Wydział Prawa i Administracji, ORCID: 0000-0002-2076-4310.

¹ *The Climate Crisis is a Child Rights Crisis: Introducing the Children's Climate Risk Index*. New York: United Nations Children's Fund (UNICEF), 2021 ("UNICEF CCRI"), <https://www.unicef.org/media/105376/file/UNICEF-climate-crisis-child-rights-crisis.pdf> [dostęp: 2.09.2022].

² Office of the UN High Commissioner for Human Rights (9 September 2019), Global update at the 42nd session of the Human Rights Council Opening statement by UN High Commissioner for Human Rights Michelle Bachelet.

³ Zgodnie art. 1 UNFCCC „zmiana klimatu” to zmiana w klimacie spowodowana pośrednio lub bezpośrednio działaniem człowieka, która zmienia skład atmosfery ziemskiej i która jest odróżniana od naturalnej zmienności klimatu obserwowanej w porównywalnych okresach.

⁴ R. Youngs, *Climate Change and European Security*, Routledge, London 2015, s. 2.

⁵ Międzyrządowy Zespół ds. Zmiany Klimatu (IPCC) – zespół ten został powołany do życia w 1988 r. przez Program Narodów Zjednoczonych ds. Ochrony Środowiska i Światową Organizację Meteorologiczną. Zob. Rezolucja ONZ A/RES/43/53 z dnia 6 grudnia 1988 r.

⁶ IPCC, *Summary for Policymakers*, [w:] V. Masson-Delmotte, P. Zhai, H. O. Pörtner, D. Roberts, J. Skea, P. R. Shukla, A. Pirani, W. Moufouma-Okia, C. Péan, R. Pidcock, S. Connors, J.B.R. Matthews,

Organizacje międzynarodowe dążą do spowolnienia tempa zachodzenia zmian w środowisku wynikających ze zmiany klimatu poprzez zatrzymanie globalnego ocieplenia na poziomie 2°C w porównaniu z epoką przedprzemysłową. Za najważniejsze umowy międzynarodowe w zakresie ochrony klimatu należy uznać Ramową konwencję narodów zjednoczonych w sprawie zmiany klimatu (dalej: **Konwencja klimatyczna**) wraz z uzupełniającym ją Protokołem z Kioto oraz Porozumienie paryskie⁷. **Porozumienie paryskie**, przyjęte podczas konferencji klimatycznej w Paryżu (COP21) w 2015 r., ma charakter prawnie wiążący dla stron. Do najważniejszych postanowień tego porozumienia należy zaliczyć dążenie do ograniczenia globalnego ocieplenia do najwyżej 2°C w porównaniu do czasów sprzed rewolucji przemysłowej (art. 2) oraz postanowienie, że każda strona porozumienia sama będzie wyznaczała sobie cele redukcyjne i dokonywała oceny postępów w ich realizacji, co 5 lat przedstawiając raport (art. 4 pkt 2 i 9). Umowa nie wprowadza jednakże jednakowych celów redukcji emisji dwutlenku węgla – są one uzależnione od sytuacji gospodarczej i poziomu rozwoju poszczególnych państw. Zapis ten jest odzwierciedleniem przywoływanej w kilku miejscach zasady wspólnej, lecz zróżnicowanej odpowiedzialności⁸. Najnowszy Raport IPCC wskazuje, iż dotychczasowe wysiłki podjęte w celu ograniczenia globalnego ocieplenia są niewystarczające. Podczas ostatniego szczytu klimatycznego, który odbył się w listopadzie 2021 r. w Glasgow (COP 26), potwierdzone zostało postanowienie Porozumienia paryskiego dotyczące utrzymania globalnego ocieplenia na poziomie 2°C. Jednakże na podstawie najnowszych wyników badań wskazana została nowa **minimalna granica bezpieczeństwa** – 1,5°C, która może pozwoli uniknąć najbardziej dramatycznych skutków zmiany klimatu⁹.

Y. Chen, X. Zhou, M. I. Gomis, E. Lonnoy, T. Maycock, M. Tignor, T. Waterfield (eds.), *Global warming of 1.5°C. An IPCC Special Report on the impacts of global warming of 1.5°C above pre-industrial levels and related global greenhouse gas emission pathways, in the context of strengthening the global response to the threat of climate change, sustainable development, and efforts to eradicate poverty*, World Meteorological Organization, Geneva 2018, 32 pp. Szerzej na ten temat zob. M. Adamczak-Retecka, *Ekoprawo w ochronie klimatu*, [w:] J. Ciechanowicz-McLean (red.), *Ekoprawo. Prawo środowiskowe*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2019, s. 221-232.

⁷ Ramowa konwencja Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu (ang. United Nations Framework Convention on Climate Change, UNFCCC) została sporządzona w Nowym Jorku w 1992 r. i uzupełniona Protokołem z Kioto w 1997 r. Konwencja klimatyczna została ratyfikowana przez 194 państwa, włącznie z wszystkimi państwami członkowskimi UE oraz przez Unię jako oddzielną organizację. Polska ratyfikowała konwencję klimatyczną w 1995 r., Dz. U. z 1996 r. Nr 53, poz. 238.

⁸ Framework Convention on Climate Change, FCCC/CP/2015/L.9/Rev.1. Szerzej na temat charakteru prawnego Porozumienia paryskiego, zob.: M. Adamczak-Retecka, *Udział Unii Europejskiej w paryskim szczycie klimatycznym. Komentarz dla Centrum Stosunków Międzynarodowych*, dokument elektroniczny, opublikowany w styczniu 2016, <http://www.csm.org.pl/pl/component/phocadownload/category/61-2016?download=725:csm-komentarz-adamczak-retecka-szczyt-klimatyczny-26-01-2016> [dostęp 24.05.2016] oraz M.M. Kenig-Witkowska, *Porozumienie Paryskie w sprawie zmian klimatu – refleksje ze stanowiska prawa międzynarodowego*, [w:] B. Krzan (red.), *Ubi ius, ibi remedium. Księga dedykowana pamięci profesora Jana Kolasy*, C.H. Beck, Warszawa 2016, s. 229 i n.

⁹ Przyjmuje się, że wzrost na poziomie 2°C będzie równoznaczny z podniesieniem poziomu morza, który spowoduje zalanie niektórych państw wyspiarskich. Do dzisiaj temperatura wzrosła o 1,1°C w porównaniu z epoką przedindustrialną.

Uznanie przez ONZ zmiany klimatu za zagrożenie dla praw człowieka – w szczególności prawa do życia, prawa do odpowiedniej żywności i bezpiecznej wody pitnej, prawa do najwyższego osiągalnego stanu zdrowia oraz do odpowiedniego mieszkania – skłania do pytań o konsekwencje niepodjęcia przez organy państwowe działań mających na celu zapewnienie należytego poziomu ochrony tych praw. Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie pierwszej sprawy klimatycznej wniesionej do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka przez obywateli Portugalii przeciwko 33 państwom z tytułu naruszenia ich praw podstawowych poprzez prowadzenie polityki klimatycznej nieadekwatnej do stopnia zagrożenia wynikającego z kryzysu klimatycznego.

1. Sprawy klimatyczne

W związku z tym, że nie został utworzony międzynarodowy trybunał, którego zadaniem byłoby *explicite* rozpoznawanie spraw w zakresie ochrony środowiska, problematyka ochrony klimatu pojawia się w praktyce orzeczniczej istniejących sądów i trybunałów, między innymi Europejskiego Trybunału Praw Człowieka oraz Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, a także sądów krajowych¹⁰. Sprawy klimatyczne toczą się obecnie przed sądami różnych państw na całym świecie¹¹. W większości pozwów powoływany jest argument konieczności ochrony praw obecnych i przyszłych pokoleń poprzez podjęcie działań mających na celu spowolnienie zmiany klimatu. Podstawowe trudności, z którymi muszą zmierzyć się powodowie w tego typu sprawach, związane są z wykazaniem *locus standi* oraz związku przyczynowego pomiędzy naruszeniem praw jednostki a działaniem lub zaniechaniem organów państwowych¹². Zgodnie z Raportem ONZ sprawy klimatyczne dotyczą obecnie głównie sześciu kwestii. Po pierwsze, wyznaczania przez rządy mało ambitnych celów redukcyjnych. Po drugie, unikania odpowiedzialności za zobowiązania wynikające z przepisów krajowych i międzynarodowych porozumień. Po trzecie, niezgodności realizowanych inwestycji z postanowieniami umów międzynarodowych¹³. Po czwarte, są to powództwa, których celem jest niedopuszczenie do eksploatacji kolejnych

¹⁰ B.J. Preston, *Climate Change Litigation*, "Carbon and Climate Law Review" 2011, vol. 5, issue 1, s. 256-262. Na temat możliwości rozpoznawania spraw klimatycznych przez Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości, zob. A. Strauss, *Climate Change Litigation: Opening the Door to the International Court of Justice*, [w:] W.C.G. Burns, H.M. Osofsky (eds.), *Adjudicating Climate Change. State, National and International Approaches*, Cambridge University Press Cambridge 2009, s. 337 i n.

¹¹ Do listopada 2020 r. wniesionych zostało ponad 1650 pozwów w tzw. sprawach klimatycznych, z czego większość w Stanach Zjednoczonych. W Unii Europejskiej powództwa dotyczą przede wszystkim systemu handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych. Dane z Sabin Center for Climate Change Law w Szkole Prawnej Uniwersytetu Columbia w Nowym Jorku.

¹² M. Adamczak-Retecka, *Odpowiedzialność odszkodowawcza za szkody klimatyczne z perspektywy prawa Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk-Sopot 2017, s. 205.

¹³ Przykładowo sprawa lotniska Heathrow, gdzie udzielono zgody na wybudowanie dodatkowego pasa startowego bez uwzględnienia w planie inwestycji założeń Porozumienia paryskiego i wpływu rozbudowanego lotniska na zmianę klimatu. W konsekwencji inwestycja została wstrzymana.

złów paliw kopalnych¹⁴. Po piąte, niepodejmowanie odpowiednich lub wystarczających działań adaptacyjnych do zmian już zachodzących i nieuchronnych. Wreszcie tzw. *greenwashing*, czyli zatajanie informacji o szkodliwym wpływie danego produktu na środowisko.

Zarzut niewystarczającego działania na rzecz ochrony klimatu został postawiony rządowi holenderskiemu w głośniej sprawie *Urgenda p. Holandii*, uznawanej za pierwszą na świecie sprawę klimatyczną, w której państwo zostało zmuszone do zmniejszenia emisji ze względu na konieczność ochrony praw swoich obywateli. Powództwo w tej sprawie zostało wniesione do sądu holenderskiego w 2015 r. przez Fundację Urgenda, występującą w imieniu własnym oraz grupy prawie 900 osób. Powodowie podnieśli kilka zarzutów, w tym nienależytej staranności w działaniach podejmowanych w celu redukcji gazów cieplarnianych¹⁵. Zdaniem Urgendy niedostateczne spowalnianie zmian klimatu sprawia, że rząd holenderski szkodzi interesom państwa poprzez wyrządzanie szkody po stronie obecnych i przyszłych pokoleń w Holandii i poza jej terytorium. Powołując się na **europejską Konwencję o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności**, powodowie argumentowali, że rząd holenderski naraża życie i zdrowie ludzkie oraz środowisko poprzez niewywiązywanie się z pozytywnego obowiązku do podejmowania działań ochronnych¹⁶. W szczególności powodowie powoływali się na art. 2 (prawo do życia) oraz art. 8 (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego) Konwencji. W odpowiedzi rząd holenderski podtrzymywał, że realizuje obowiązek ograniczania emisji dwutlenku węgla w stopniu wystarczającym¹⁷.

Wyrok w sprawie *Urgenda p. Ministerstwu Infrastruktury i Środowiska* został wydany 24 czerwca 2015 r.¹⁸ Rozpatrując sprawę sąd okręgowy w Hadze uwzględnił prawnomiędzynarodowe zobowiązania Holandii. W szczególności przywołana została Konwencja klimatyczna, ratyfikowana przez Holandię w 1993 r., oraz Protokół z Kioto wraz z poprawkami. Sąd okręgowy nie uznał jednakże zarzutu naruszenia art. 2 i 8 EKPC w związku z brakiem legitymacji Urgendy do wniesienia skargi w rozumieniu art. 34 EKPC. Uwzględnił natomiast zasady zawarte w Konwencji dla potrzeb wykładni prawa do środowiska, na które powoływali się powodowie¹⁹. Na uwagę

¹⁴ Przykładowo wstrzymanie rozbudowy elektrowni węglowej w Japonii czy też budowy elektrowni w Estonii.

¹⁵ Holandia należy do krajów o najwyższym poziomie emisji dwutlenku węgla *per capita*. Dlatego, zdaniem powodów, rząd holenderski powinien podjąć wszelkie możliwe działania na rzecz ochrony klimatu.

¹⁶ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284.

¹⁷ Zgodnie z decyzją Parlamentu Europejskiego i Rady 406/2009/WE z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie wysiłków podjętych przez państwa członkowskie, zmierzających do zmniejszenia emisji gazów cieplarnianych w celu realizacji do roku 2020 zobowiązań Wspólnoty dotyczących redukcji emisji gazów cieplarnianych, która nakładała na Holandię obowiązek redukcji poziomu emisji gazów cieplarnianych o 16%. Dz. Urz. UE L 140 z 5.06.2009 r.

¹⁸ Rechtbank den Haag, 24 June 2015, C/09/456689/HA ZA 13-1396. Wyrok dostępny w jęz. angielskim na stronie: <http://uitspraken.rechtspraak.nl/> [dostęp: 2.09.2022]. Szerzej na temat sprawy *Urgenda*, zob. M. Adamczak-Retecka, *Odpowiedzialność odszkodowawcza...*, s. 192-197.

¹⁹ Zob. pkt 4.46- 4.50 orzeczenia.

zasługuje także podejście sądu holenderskiego do kwestii związku przyczynowego. Sąd rozpatrujący sprawę Urgenda uznał za istniejący związek przyczynowy pomiędzy emisją gazów cieplarnianych, globalną zmianą klimatu oraz jej wpływem na tzw. środowisko życia. Przyjęcie argumentu, że rząd holenderski podejmuje działania mające na celu ograniczenie poziomu emisji, nie zmienia faktu, że emisje te wpłynęły i nadal wpływają na zmianę klimatu. Biorąc pod uwagę prawdopodobieństwo wystąpienia szkody po stronie osób reprezentowanych przez Urgendę, rozpatrujący sprawę sąd nakazał holenderskiemu rządowi obniżenie do 2020 r. poziomu emisji dwutlenku węgla o 25% w porównaniu do roku 1990²⁰. Dotychczasowe plany przewidywały 16% obniżkę. Sąd stwierdził w uzasadnieniu wyroku, że zmiany klimatu są poważnym problemem zagrażającym ludzkości i wynikają z działalności człowieka. W ocenie sądu to na państwie ciąży prawny obowiązek ochrony swoich obywateli i w związku z tym sąd nakazał władzom podjęcie bardziej zdecydowanych kroków na rzecz ochrony klimatu. W uzasadnieniu sąd odwołał się nie do konkretnego naruszenia prawa, ale do koncepcji „odpowiedzialności społecznej”, która zdaniem sądu zobowiązuje państwo do podjęcia działań mających na celu uniknięcia niebezpieczeństwa²¹. Sąd Apelacyjny w Hadze podtrzymał wyrok Sądu Okręgowego, uznając skargę Urgendy także w zakresie naruszenia art. 2 i 8 EKPCz. Sąd Apelacyjny orzekł, że na rządzie holenderskim ciąży wynikający z Konwencji obowiązek ochrony praw przez nią zagwarantowanych²². Sąd Najwyższy utrzymał wyrok w mocy²³.

2. Sprawa portugalska

W rozpatrywanej przez Europejski Trybunał Praw Człowieka sprawie *Duarte Agostinho i inni vs. Portugalia i inni* sześcioro portugalskich obywateli wniosło pozew przeciwko 33 państwom uprzemysłowionym, zarzucając im bierność w zakresie ochrony klimatu²⁴. Powodowie to czworo portugalskich dzieci (Sofia, Andre, Martin i Mariana) oraz dwoje młodych dorosłych (Claudia i Catarina) pochodzących z trzech rodzin zamieszkujących miasta Leira i Lizbona. Reprezentowani są przez międzynarodową

²⁰ Powodowie żądali redukcji o 40% – tak jak w Niemczech czy Danii.

²¹ Posłużenie się przez sąd krajowy licznymi zwrotami niedookreślonymi, takimi jak „odpowiedzialność społeczna” (ang. *social responsibility*) czy „niedopuszczalne zagrożenie” (ang. *unacceptable danger*) zostało krytycznie ocenione w doktrynie. Zob. L. Bergkamp, J.C. Hanekamp, *Climate Change Litigation against States: The Perils of Court-Made Climate Policies*, „European Energy and Environmental Law Review” 2015, vol. 24, no 5, s. 110.

²² Wyrok SA z 9 października 2018 r.

²³ Wyrok SN z 20 grudnia 2019 r.

²⁴ Państwa wymienione w pozwie: Austria, Belgia, Bułgaria, Szwajcaria, Cypr, Czechy, Niemcy, Dania, Hiszpania, Estonia, Finlandia, Francja, Wielka Brytania, Grecja, Chorwacja, Węgry, Irlandia, Włochy, Litwa, Luksemburg, Łotwa, Malta, Holandia, Norwegia, Polska, Portugalia, Rumunia, Rosja, Słowacja, Słowenia, Szwecja, Turcja, Ukraina. Zob. European Court of Human Rights, Fourth Section, Request No. 39371/20, Cláudia Duarte Agostinho and others against Portugal and 33 other States submitted 7 September 2020, Statement of 13 November 2020, Published 30 November 2020.

organizację pozarządową: Global Legal Action Network (GLAN)²⁵. Warto podkreślić, że powodowie nie dążą do uzyskania odszkodowania. Ich celem jest uzyskanie prawnie wiążącej decyzji Trybunału, zobowiązującej pozwane państwa do podjęcia niezwłocznych działań niezbędnych do zatrzymania kryzysu klimatycznego. Państwa mają nie tylko zdecydowanie i bezzwłocznie ograniczyć emisję gazów cieplarnianych na swoim terytorium, ale także kontrolować te pochodzące z międzynarodowych korporacji. Ponadto, zdaniem powodów, państwa rozwinięte powinny ograniczyć eksport paliw kopalnych.

Podstawowym zarzutem, jaki powodowie stawiają pozwanym państwom, jest naruszenie ich praw podstawowych, wynikających z art. 2 i 8 EKPC poprzez prowadzenie polityki „nieprzychylniej klimatowi” i niewywiązywanie się ze zobowiązań przyjętych w Porozumieniu paryskim. W szczególności wskazują art. 2 Porozumienia, zawierający zobowiązanie stron do dążenia do ograniczenia globalnego ocieplenia do najwyżej 2°C w porównaniu do czasów sprzed rewolucji przemysłowej oraz art. 4 pkt 2 i 9 Porozumienia, zobowiązujący każdą stronę porozumienia do wyznaczania własnych celów redukcyjnych i dokonywania oceny postępów w ich realizacji. Ponadto powodowie powołują się na Raport IPCC z 2018 r., wskazujący jednoznacznie wzrost stężenia gazów cieplarnianych w atmosferze spowodowany działalnością człowieka jako główną przyczynę zmiany klimatu²⁶. Powodowie podnoszą także zarzut dyskryminacji ze względu na wiek – najmłodszy z wnoszących skargę (8-letni) będzie miał w 2040 r. 28 lat. Jest to rok przewidywany jako krytyczny ze względu na odczuwalne następstwa zmiany klimatu. Jak podkreślają powodowie, dzisiejsze dzieci najdotkliwiej odczują konsekwencje zmiany klimatu w przyszłości. Ich zdaniem rządy bezpodstawnie zrzucają na ich pokolenie ciężar odpowiedzialności za zmianę klimatu, z której konsekwencjami będą musieli zmierzyć się jako dorośli. Zdaniem powodów zmiana klimatu stanowi zagrożenie dla ich życia i zdrowia, zarówno fizycznego, jak i psychicznego. Konsekwencje globalnego ocieplenia są przez nich bezpośrednio odczuwalne. Przykładowo Catarina Mota opisuje pożary lasów, które z powodu upałów sięją zniszczenie w okolicach Leiry²⁷. Utrzymująca się przez długi czas wysoka temperatura powietrza²⁸ powoduje problemy zdrowotne: bezsenność, alergie, problemy z oddychaniem. W okresie pożarów niemożliwe staje się przebywanie na zewnątrz, spacerowanie i uprawianie sportu, a szkoły pozostają zamknięte. Pył osiada w ogrodach i niszczy okoliczne uprawy. Ponadto powodowie wskazują na stres, niepokój, strach i niepewność związane z rzeczywistym zagrożeniem. Naruszone jest tym samym prawo powodów do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego.

²⁵ <https://www.glanlaw.org> [dostęp: 2.09.2022].

²⁶ W szczególności SR1.5, p. 4 para A.1. oraz p. 18 para D.1.1. Powodowie powołują się także na raport z listopada 2019 r., w którym ponad 11 tys. naukowców z całego świata uznało, że planeta Ziemia stoi w obliczu klimatycznego zagrożenia; UN Environmental Emissions Gap 2019 Report, zawierający wniosek, że zmiana klimatu zagraża cywilizacji, oraz Wspólny Raport WHO, UNICEF, Lancet, *A Future for the World's Children?* z lutego 2000 r.

²⁷ W 2017 r. w pożarach zginęło ponad 100 osób.

²⁸ Osiągająca 44°C.

3. Podsumowanie

W ostatnich latach na całym świecie zostało wniesionych wiele tzw. powództw klimatycznych, w których powodowie – często także w imieniu dzieci i młodzieży – wskazują szkody poniesione wskutek zmiany klimatu. Wzrost liczby rozpatrywanych przez sądy spraw klimatycznych można tłumaczyć rosnącą świadomością społeczną, ale także rozczarowaniem obywateli brakiem skuteczności działań podejmowanych przez organy państwowe na rzecz ochrony klimatu. Sprawa 6 versus 33 jest pierwszą sprawą klimatyczną rozpatrywaną przez Europejski Trybunał Praw Człowieka. Zdaniem powodów **obowiązek spowalniania zmiany klimatu wynika z obowiązku ochrony praw człowieka**, a wyrok tego konkretnego trybunału jest konieczny do zapewnienia skuteczności rozwiązań przyjmowanych w zakresie ochrony klimatu na poziomie krajowym. Z orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wynika tzw. pozytywny obowiązek państw w odniesieniu do środowiska. W orzeczeniach dotyczących m.in. dostępu do informacji, oceny środowiskowej czy zarządzania ryzykiem można odnaleźć podstawy dla roszczeń jednostek poszkodowanych wskutek zaniedbania państwa polegającego na niepodjęciu stosownych działań w obliczu przewidywalnego ryzyka. Takim ryzykiem może być wystąpienie powodzi lub suszy wskutek zmian klimatu²⁹.

Sprawa Urgenda pokazuje, jak można wykorzystać tradycyjne reguły odpowiedzialności deliktowej dla dochodzenia odpowiedzialności państwa przy równoczesnym zaangażowaniu organizacji pozarządowych. Bezpośrednią przyczyną zaangażowania społeczeństwa obywatelskiego w ochronę klimatu jest świadomość, że kontynuacja emisji gazów cieplarnianych spowoduje jeszcze większe ocieplenie klimatu, zwiększając ryzyko gwałtownych i nieodwracalnych następstw dla ekosystemu i społeczeństwa³⁰. Wygrana przed sądem holenderskim otworzyła drzwi kolejnym sprawom, które obecnie toczą się przed kilkoma sądami w Europie. W tym miejscu warto zaznaczyć, że pozew przeciwko rządowi z tytułu beczynności w sprawie kryzysu klimatycznego został wniesiony także w Polsce³¹. Większość spraw klimatycznych ma na celu zmobilizowanie państwa do podjęcia odpowiednich i skutecznych działań na rzecz ochrony klimatu. Ponadto służą nagłośnieniu problemu kryzysu klimatycznego i wyrażeniu troski o przyszłe pokolenia. Nawiązując do słów jednego z powodów w sprawie 6 versus 33, Andre (lat 12), można wyrazić nadzieję, że jego sprawa pozwoli na usłyszenie głosu pokolenia, które żyje w niepokoju i narastającym poczuciu zagrożenia katastrofalnymi następstwami zmiany klimatu, ale zarazem jest tym pokoleniem, które nie pozostaje obojętne na los Ziemi i wierzy w możliwość jej ocalenia.

²⁹ M. Adamczak-Retecka, *Odpowiedzialność odszkodowawcza...*, s. 207.

³⁰ Szerzej na temat udziału organizacji pozarządowych w postępowaniach sądowych, zob. *ibidem*, s. 200-205.

³¹ W czerwcu 2021 r. pięcioro obywateli RP wystąpiło z roszczeniami o podjęcie działań umożliwiających osiągnięcie przez Polskę neutralności klimatycznej do 2043 r. oraz stosowanie się do budżetu emisyjnego i redukcję emisji gazów cieplarnianych do 2030 r. o 61% względem poziomu emisji z 1990 r. Zob. <https://www.clientearth.org/what-we-do/why-we-fight/climate/> [dostęp: 2.09.2022].

